

Geschiedenis in steen

criteria waardevolle grafmonumenten

Versie 1.1
11 februari 2019

Projectleider Esmeralda Wagenaar
Afdeling Mens & Omgeving
Datum 11 februari 2019
Behandeling

Planstatus intern
Projectnummer
Opdrachtgever Team begraafplaatsen
Identificatie

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Regelgeving	4
2.1	Wet op de Lijkbezorging	4
2.2	Verordening	4
3	Criteria	4
3.1	Ouderdom	5
3.2	Vormgeving	5
3.3	Materiaalgebruik en/of bewerking	5
3.4	Symboliek	6
3.5	Technische staat van het grafmonument	6
3.6	Symbolische waarde	6
3.6.1	Personen van historische betekenis	6
3.6.2	Grafmonumenten met een verhaal	6
4	Beoordeling	7
4.1	Individuele waardevolle grafmonumenten	7
4.2	Waardevolle gebieden	8
4.3	Monumentenstatus	8
5	Onderhoud waardevolle grafmonumenten	8
5.1	Dagelijks onderhoud	8
5.2	Groot onderhoud	9
5.3	Restauratie	9
5.4	Subsidie voor restauratie	9
6	Begraafplaatsen Gooise Meren	9
6.1	Bussum	9
6.1.1	Oude Rooms-Katholieke begraafplaats	9
6.1.2	Nieuwe Rooms-Katholieke begraafplaats	10
6.1.3	Algemene begraafplaats	10
6.2	Muiden	10
6.3	Muidenberg	11
6.4	Naarden	11
6.4.1	Oude Begraafplaats	11
6.4.2	Begraafplaats Nieuw Valkeveen	11
7	Aanbevelingen	12
8	Geciteerde werken	12

1 Inleiding

De gemeente Gooise Meren is eigenaar van zeven begraafplaatsen en vele duizenden graven. Voor het goed functioneren van de begraafplaatsen is het van belang dat op de begraafplaatsen actief geruimd wordt. Hiervoor is ruimingsbeleid vastgesteld in 2016. Het ruimen van graven betekent echter ook dat grafmonumenten worden verwijderd en vernietigd. Het achteloos verwijderen van grafmonumenten is niet wenselijk aangezien de grafmonumenten een geschiedenisboek in steen vormen. Om bij ruiming een objectieve beoordeling te kunnen uitvoeren of een grafmonument behouden moet blijven is het noodzakelijk om criteria op te stellen waarmee die beoordeling kan worden uitgevoerd. In deze notitie staan de criteria die in de gemeente Gooise Meren worden gebruikt.

2 Regelgeving

2.1 Wet op de Lijkbezorging

In de Wet op de Lijkbezorging is de regelgeving opgenomen omtrent het begraven. Een gemeente heeft vanuit de Wet op de Lijkbezorging de verplichting om te zorgen voor voldoende begraafmogelijkheden binnen de gemeentegrenzen. In de Wet op de Lijkbezorging wordt in artikel 32 aangegeven dat door de gemeente regels kunnen worden opgesteld ten aanzien van het verwijderen van grafmonumenten.

2.2 Verordening

Conform de Wet op de Lijkbezorging (artikel 32) is in de gemeente Gooise Meren een verordening vastgesteld. In deze verordening zijn regels opgenomen inzake de wijze van begraven, type graven, het ruimen van graven etc. Deze verordening is op 4 januari 2016 vastgesteld. In artikel 29 van de verordening zijn de regels ten aanzien van het in stand houden van historische grafbedekking opgenomen:

1. *Het college houdt een lijst bij van graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. Deze lijst is opgenomen in bijlage 1;*
2. *Alvorens tot ruiming van graven wordt overgegaan onderzoekt het college of er graven zijn die in aanmerking komen om op de lijst te worden bijgeschreven.*
3. *De gemeenteraad beslist over het ruimen van graven en het verwijderen van grafbedekkingen die op de in het eerste lid bedoelde lijst staan.*

3 Criteria

Het is wenselijk om criteria op te stellen waarmee objectief een afweging kan worden gemaakt welke grafmonumenten voor instandhouding in aanmerking komen. Op het moment dat grafmonumenten terugvallen aan de gemeente doordat afstand wordt gedaan van het grafrecht of de uitgiftetermijn is verstreken kan op eenvoudige wijze worden bepaald of het graf bewaard moet blijven. Is dit niet het geval dan kan het grafmonument verwijderd worden en het graf geruimd conform de geldende procedure.

Uitgangspunt is dat graven die voor instandhouding in aanmerking komen in z'n geheel intact blijven. Dat wil zeggen dat het grafmonument op de oorspronkelijke positie blijft staan. Alleen in uitzonderingsgevallen wordt besloten om alleen het grafmonumenten te behouden en deze op een passende locatie elders op de begraafplaats te plaatsen.

De criteria die gebruikt worden zijn:

- Ouderdom
- Vormgeving
- Materiaalgebruik en/of bewerking
- Symboliek
- Technische staat
- Symbolische waarde

Voor elk criterium kunnen punten worden toegekend met een maximum van 4 punten per criterium. In totaal kan dan maximaal 18 punten worden toegekend.

3.1 Ouderdom

Niet elk grafmonument komt in aanmerking om behouden te blijven. In de eerste plaats gaat om grafmonumenten die een bepaalde periode vertegenwoordigen. Grafmonumenten die een verhaal vertellen en daarmee een onderdeel zijn van het geschiedenisboek dat onze begraafplaatsen vormen. Het eerste criterium is ouderdom. Een grafmonument dient minimaal 40 jaar oud te zijn om in aanmerking te komen voor behoud. Hiermee wordt voorkomen dat de keuze voor behoud op emotionele gronden ten aanzien van de overledene wordt genomen. Veertig jaar is daarnaast de gemiddelde uitgiftetermijn van een graf in Nederland.

Ouderdom	Punten
< 40 jaar	0
> 40 jaar	1

3.2 Vormgeving

De meest voorkomende grafmonumenten zijn zerken (liggende monumenten) en stèles (staande monumenten), daarnaast komt soms een zuil, obelisk of een mausoleum voor. De vormgeving van een grafmonument was in het verleden sterk verbonden aan traditie en werd vaak bepaald door de keuze voor een materiaal waarvan het grafmonument is gemaakt. De meer recente grafmonumenten zijn vaak veel persoonlijker waardoor meer variatie ontstaat.

Bij de beoordeling van de vormgeving wordt gekeken naar het totaalbeeld. Dat houdt in het grafmonument inclusief de belettering en eventueel aanwezige omlijsting van het graf.

Vormgeving	Punten
Algemeen voorkomend	0
Traditionele vormgeving maar zeldzaam op de begraafplaats	1
Bijzondere vormgeving	2
Bijzonder vormgeving, typerend voor een tijdsbeeld	3
Uniek grafmonument	4

3.3 Materiaalgebruik en/of bewerking

Bijzonder materialen zijn materialen die niet vaak gebruikt worden voor grafmonumenten. Hierbij moet gedacht worden aan marmer, zandsteen, hout of metaal. Het gaat dan met name om de wijze van bewerking. Een grafmonument van een bijzonder materiaal maar met een slecht bewerking komt minder snel voor behoud in aanmerking als een grafmonument dat goed bewerkt is.

Materiaalgebruik	Punten
Veel voorkomend materiaal	0
Veel voorkomend materiaal, bijzondere bewerking	1
Bijzonder materiaal	2
Bijzonder materiaal, technisch goede bewerking	3

3.4 Symboliek

Symbolen op grafmonumenten komen veel voor en in alle variaties. Bekende symbolen zijn bijvoorbeeld de palmtak of de omgekeerde (gedoofde) fakkel. Met name op de oude delen van de begraafplaatsen komen nog relatief veel grafmonumenten voor met symbolen. Vaak vertegenwoordigd de symboliek naast de betekenis die de symbolen hebben ook een waarde in het ambacht dat hiervoor gebruikt is. Bij het beoordelen wordt gekeken naar de symboliek en de mate waarin deze symboliek voorkomt op de betreffende begraafplaats.

Symboliek	Punten
Geen	0
Algemeen	1
Bijzonder	2
Zeldzaam op de begraafplaats	3
Zeldzaam regionaal/landelijk	4

3.5 Technische staat van het grafmonument

De technische staat van een grafmonument heeft veel invloed op de uitstraling van het graf. Een goede technische staat geeft veelal een verzorgde indruk. Dit wil overigens niet zeggen dat een oud grafmonument per definitie onverzorgd is.

Tot op zekere hoogte kan de degradatie van een graf een romantisch/symbolisch beeld opleveren: steen met barsten, graftekst nog juist leesbaar. Bij instorting, gescheurde steen, graftekst grotendeels weggevaagd of ontbrekende delen zullen echter al gauw onderhoudskosten moeten worden opgevoerd indien het monument behouden moet blijven.

Technische staat	Punten
Slecht, geen/nauwelijks herstel mogelijk	0
Matig, restauratie nodig	1
Voldoende, enige herstel noodzakelijk	2
Ruim voldoende, alleen reiniging nodig	3
Goed	4

3.6 Symbolische waarde

Dit criterium kan worden onderverdeeld in drie aandachtspunten: personen van historische betekenis, grafmonumenten met een belangrijk verhaal en oorlogsgraven.

3.6.1 Personen van historische betekenis

De overledene heeft bijvoorbeeld publicaties op cultureel/politiek/bestuurlijk/maatschappelijk terrein van (boven)lokaal belang op zijn naam; is vernoemd in een straatnaam of is verbonden door naamgeving aan bijvoorbeeld een gebouw. De overledene heeft zich dienstbaar gemaakt op bijvoorbeeld cultureel/politiek/bestuurlijk/maatschappelijk terrein van (boven)lokaal belang.

Personen	Punten
Geen of weinig betekenis	0
Enige betekenis	1
Voldoende betekenis	2
Veel betekenis	3

3.6.2 Grafmonumenten met een verhaal

Met dit criterium speelt het verhaal een grote rol. Dat houdt in dat het belangrijk is dat aan de hand van het grafmonument een verhaal verteld kan worden dat de begraafplaats levend maakt of een duidelijke verbintenis laat zien met een gebeurtenis uit Gooise Meren.

Verhaal	Punten
Geen verhaal	0
Verbinding met lokale gebeurtenis die van belang is	2
Duidelijk verhaal	4

3.6.3 Oorlogsgraven en oorlogsslachtoffers

Een bijzondere categorie graven zijn de oorlogsgraven, de graven van oorlogsslachtoffers en de graven van slachtoffers van de oorlog. Oorlogsgraven zijn graven die worden onderhouden door de Oorlogsgravenstichting, vaak herkenbaar aan het uniforme grafmonument. Graven van oorlogsslachtoffers en slachtoffers van de oorlog zijn veelal graven die van particulieren zijn (vaak familie van de overledenen).

Na de oorlog is nauwkeurig omschreven wanneer iemand een 'oorlogsslachtoffer' is en wanneer iemand 'slachtoffer van de oorlog' is. Dit is vervolgens vastgelegd in de statuten van de Oorlogsgravenstichting. Deze omschrijving is als volgt:

Oorlogsslachtoffer:

Militairen van de Nederlandse krijgsmacht die na 9 mei 1940 zijn gevallen en Nederlandse burgers die, hetzij metterdaad de vijand bestrijdende dan wel ten gevolge van hun handelingen of houding. Ook mensen die tijdens de door de vijand opgelegde internering of vervolging overleden zijn, worden hiertoe gerekend.

Slachtoffer van de oorlog:

Mensen die zijn omgekomen door oorlogsgeweld zoals een beschieting of bombardement, maar ook de mensen die de oorlog overleefd hebben en hun ervaringen altijd met zich hebben meegebracht.

Het is belangrijk om het verhaal dat deze graven te vertellen te behouden. Waar mogelijk wordt het graf is z'n geheel behouden. In enkele gevallen is dit niet mogelijk bijv. doordat het een algemeen graf is of het graf voor een herinrichting van een grafvak in de weg ligt. In die gevallen wordt een locatie op de begraafplaats gezocht waar in ieder geval het grafmonument behouden kan blijven. Bij die monumenten komt, als de familie daar prijs opstelt, een klein bordje te staan met een QR-code waarmee het verhaal van die persoon vertelt kan worden.

4 Beoordeling

De huidige praktijk is dat jaarlijks de monumenten worden verwijderd van de graven waarvan afstand is gedaan of waarvan de grafrechten niet zijn verlengd. Hierdoor ontstaat het risico dat waardevolle of zeldzame grafmonumenten verdwijnen. Om dit te voorkomen zijn de criteria ontwikkeld die in hoofdstuk drie zijn opgenomen. In dit hoofdstuk is opgenomen hoe de beoordeling in zijn werk gaat zowel voor individuele grafmonumenten als voor waardevolle gebieden.

4.1 Individuele waardevolle grafmonumenten

Bij graven waarvan afstand wordt gedaan wordt voorafgaand aan de verwijdering een beoordeling uitgevoerd aan de hand van de criteria die in hoofdstuk drie zijn opgenomen. Daarnaast wordt de lijst met graven gedeeld met de Historische Kring, voor zover aanwezig in de kern waar de begraafplaats is gelegen. De Historische Kring beoordeelt de lijst op personen die van belang zijn geweest vanuit historisch oogpunt (criterium symbolische waarde). Grafmonumenten die een puntentelling behalen van minimaal 6 punten blijven vooralsnog behouden. Het graf komt dan niet langer in aanmerking om uitgegeven te worden. Dit wordt als zodanig in de begraafplaatsadministratie verwerkt.

4.2 Waardevolle gebieden

Naast het beoordelen van individuele grafmonumenten is op drie begraafplaatsen sprake van een waardevol gebied. De grafmonumenten vormen daar gezamenlijk een waardevol tijdsbeeld dat in stand gehouden moet worden. Ook voor deze gebieden geldt dat er geen nieuwe graven worden uitgegeven. Dit zijn echter wel gebieden waar nog sprake is van rechthebbenden bij in ieder geval een deel van de graven. Dat betekent dat er nog uitvaarten (bijzettingen) plaats kunnen vinden en alleen om die reden al wijzigingen aan grafmonumenten kunnen optreden.

Het verwijderen van grafmonumenten waarvan afstand is gedaan is in principe niet mogelijk. Wel zal gekeken moeten worden naar de veiligheidsrisico's en de staat van het grafmonument. In die gevallen dat de staat van het grafmonument te wensen overlaat en/of er sprake is van een veiligheidsrisico voor bezoekers van de begraafplaats zal alsnog een individuele beoordeling worden uitgevoerd. Afhankelijk van de behaalde punten wordt beoordeeld of het monument gerestaureerd wordt, op een veilige manier kan vervallen of verwijderd moet worden.

4.3 Monumentenstatus

Twee begraafplaatsen zijn in z'n geheel aangewezen als monument: één als Rijksmonument en één als gemeentelijk monument. Eén begraafplaats is gedeeltelijk aangewezen als gemeentelijk monument en bij één begraafplaats is die status in voorbereiding.

Naast deze gebiedsgerichte monumentenstatus is er verder sprake van 59 monumentale graven, waarvan 9 graven als Rijksmonument zijn aangewezen en 50 graven als gemeentelijk monument.

De status van Rijksmonument of gemeentelijk monument voor (een deel van) de begraafplaats betekent overigens niet dat er geen graven meer kunnen worden uitgegeven of geruimd. Net als bij de waardevolle gebieden zal gekeken worden naar veiligheidsrisico's en de staat van de grafmonumenten.

5 Onderhoud waardevolle grafmonumenten

De rechthebbende van een graf is verantwoordelijk voor het onderhoud van het graf en het grafmonument, ook als het grafmonument volgens de criteria die wij gebruiken een waardevol grafmonument is. Bij grafmonumenten die zijn aangewezen als waardevol grafmonument is in de meeste gevallen geen sprake meer van een rechthebbende. Dit is een logisch gevolg van het feit dat een grafmonument pas beoordeeld wordt op het moment dat afstand is gedaan van het graf. Dat betekent dat de gemeente vrijwel altijd verantwoordelijk is voor het in stand houden van de waardevolle grafmonumenten. Zoals in hoofdstuk 4 is te lezen is komt een graf met een waardevol grafmonument niet langer in aanmerking voor uitgifte. De financiële consequenties van het behoud van waardevolle grafmonumenten moeten nog nader in beeld worden gebracht. Enerzijds heeft dit namelijk gevolgen door minder inkomsten (niet langer uitgeven van een graf) maar anderzijds betekent het kosten voor het behoud van het grafmonument en mogelijk zelfs restauratie van het grafmonument.

5.1 Dagelijks onderhoud

Op een aantal begraafplaats geldt dat jaarlijks betaald wordt voor het onderhoud van de begraafplaats en het grafmonument. Dit 'dagelijks' onderhoud bestaat uit het onkruidvrij maken van het graf (2x per jaar), verwijderen van blad in het najaar en het eenmaal per jaar schoonmaken van het grafmonument. De graven die zijn aangewezen als waardevol grafmonument worden hierbij meegenomen ook bij de graven met een waardevol grafmonument maar zonder rechthebbenden. In die gevallen beschouwt de gemeente zichzelf als rechthebbende.

Op de begraafplaats waar geen verplicht onderhoud wordt betaald zal de gemeente die graven zonder rechthebbenden maar met een waardevol grafmonument meenemen in het hierboven beschreven onderhoudsregime.

5.2 Groot onderhoud

Voor alle waardevolle grafmonumenten geldt dat het uitgangspunt is om zo veel mogelijk de staat van het grafmonument op het moment van plaatsing op de lijst te behouden. Dat betekent dat alleen groot onderhoud wordt uitgevoerd wanneer dit vanuit het oogpunt van behoud noodzakelijk is of wanneer gevaarstelling dreigt. Hierbij moet gedacht worden aan het verankeren van een losstaande steen of het nemen van maatregelen bij een grafkelder waarvan de afdekplaat dreigt in te zakken.

5.3 Restauratie

Met restauratie van grafmonumenten zijn wij terughoudend. Alleen grafmonumenten die essentieel zijn voor de cultuurhistorische waarde van de desbetreffende begraafplaats komen in aanmerking voor restauratie. In veel gevallen zijn dit de grafmonumenten die zijn aangewezen als gemeentelijk monument.

5.4 Subsidie voor restauratie

Bij de grafmonumenten die zijn aangewezen als gemeentelijk monument is het mogelijk om subsidie aan te vragen voor de restauratie van het grafmonument. Jaarlijks is een bedrag van € 4.750 beschikbaar voor de restauratie van gemeentelijke monumenten. Dit zijn niet alleen grafmonumenten en het principe van wie het eerst komt wie het eerst maalt wordt gehanteerd. Dat betekent dat het raadzaam is om vroeg in het jaar een aanvraag in te dienen voor subsidie. Bij een subsidieverlening geldt voor grafmonumenten zonder nabestaanden dat 100% van de restauratiekosten subsidiabel zijn. Bij graven met nabestaanden is maximaal 50% van de kosten subsidiabel.

6 Begraafplaatsen Gooise Meren

In totaal zijn er vele waardevolle grafmonumenten op de begraafplaatsen van Gooise Meren. In dit hoofdstuk vindt per kern en per begraafplaats een beschrijving plaats van de monumentale waarde van de betreffende begraafplaats. Ook grafmonumenten die reeds op een lijst waardevolle grafmonumenten staan worden benoemd. De gehele lijst met waardevolle grafmonumenten is opgenomen in bijlage 1. In bijlage 2 is een lijst opgenomen met graven van oorlogsslachtoffers.

6.1 Bussum

In de kern Bussum bevinden zich drie gemeentelijke begraafplaatsen. Een daarvan is een gemeentelijk monument en één is gedeeltelijk aangewezen als gemeentelijk monument. Op beide begraafplaatsen bevinden zich vele monumenten die het behouden waard zijn.

6.1.1 Oude Rooms-Katholieke begraafplaats

De oude RK-begraafplaats van Bussum is in 1822 in gebruik genomen en tot op heden bestemd voor de katholieke inwoners van Bussum. De oorspronkelijke begraafplaats is diverse malen vergroot *tot een grafakker van bijna één hectare. Het oorspronkelijke ontwerp zal zeer functioneel ingevuld zijn onder toezicht van de toenmalige pastoor Kuyer. Vandaag de dag opent zich achter het nieuwe smeedijzeren hekwerk tussen op grindbeton gelijkende pijlers, een regelmatig opgebouwde begraafplaats met een centraal hoofdpad, dwarspaden en langs de randen eveneens lange paden. De begraafplaats is opgebouwd uit meerdere grafvelden, met daarin veelal rechte rijen grafmonumenten. Alleen bij de ingang liggen de grafmonumenten in een dubbele cirkel rondom een plantsoen.*

*Afhankelijk van het grafveld, is de variëteit aan **grafmonumenten** groot, maar vooral Belgisch hardsteen overheerst. Gemiddeld dateren de grafmonumenten uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Overheersend in de uitbeelding is het kruis als vorm, teken of symbool op de grafmonumenten. Stèles overheersen het beeld op de begraafplaats, afgewisseld met zerken, al dan niet op een roef.*

In de hoofdas liggen enkele belangrijke elementen zoals het graf van Frederik van Eeden, een grafkelder voor priesters, een piëta en aan het eind van de hoofdas een calvariekapel. (Bok, 2011)

Deze begraafplaats is aangewezen als gemeentelijk monument. Op de begraafplaats bevindt zich 1 keldergraf (priestergraf).

6.1.2 Nieuwe Rooms-Katholieke begraafplaats

De St. Vitusparochie zocht een oplossing voor ruimtegebrek op hun begraafplaats. Van de gemeente kocht de parochie in 1952 een terrein ter grootte van 13.500m². Dat terrein maakte deel uit van de gronden die de gemeente in 1947 had aangekocht voor eigen uitbreidingen en lag westelijk van een eerder gemaakte uitbreiding. Voor de ontsluiting van de nieuwe katholieke begraafplaats werd ten zuiden van de bestaande begraafplaats een weg aangelegd (Struikheideweg). De nieuwe katholieke begraafplaats kreeg langs deze weg een eigen ingang en ook werd een kleine aula gebouwd. De begraafplaats is overwegend symmetrisch aangelegd met als centraal punt in de hoofdas de priestergraven.

Met ingang van 1 januari 1974 nam de gemeente het beheer van de oude en de nieuwe katholieke begraafplaats over. De nieuwe Rooms-Katholieke begraafplaats werd destijds met de eigen begraafplaats verbonden door een pad aan te leggen. Vanaf dat moment was de ingang aan de Struikheideweg niet langer formeel in gebruik.

6.1.3 Algemene begraafplaats

*De begraafplaats werd in 1886 in gebruik genomen. Het ontwerp door J.F. Everts (opzichter van gemeentewerken) was voorbereid op een gestage uitbreiding die de toename aan begravingen goed kon opvangen. De toegang van de begraafplaats werd gelegd aan de Nieuwe Hilversumseweg, tegenover de reeds in 1822 aangelegde katholieke begraafplaats. Achter een halve cirkel werd een smeedijzeren hekwerk tussen bakstenen pijlers geplaatst. In de hoofdas werd in 1923 een **aula** naar ontwerp van gemeentearchitect G.W. Boomsma gebouwd. Dit uit baksteen opgetrokken gebouw kenmerkt zich door een rechthoekig hoofdvolume onder plat dak met aan voor- en achterzijde uitbouwen. De zakelijk-expressionistische stijl van het gebouw en de gaafheid ervan geven de aula een tijdloze uitdrukking.*

*De negen grafvelden kenmerken zich door een rechtlijnige opzet met een kruisvorming patroon. De meeste grafvelden bestaan uit vier afzonderlijke delen, soms van elkaar gescheiden door graspaden. De variëteit aan **grafmonumenten** is groot, maar vooral hardsteen overheerst. Op de grafvelden A, B en C komen de grootste en meest gecompliceerde grafmonumenten voor. Dit gedeelte is aangewezen als gemeentelijk monument.*

Aan de zuidzijde zijn enkele overgangen naar de latere uitbreiding gemaakt, maar deze vallen nauwelijks op. In de noordwestelijke hoek zijn in de jaren tachtig van de 20ste eeuw een niet storende ingreep gepleegd voor urnenvoorzieningen.

De latere uitbreidingen die rond de Tweede Wereldoorlog aan het geheel werden toegevoegd zijn voornamelijk niet onderzocht. (Bok, 2011)

6.2 Muiden

In Muiden bevindt zich één gemeentelijke begraafplaats. Deze begraafplaats is in 2018 geruimd. Voorafgaand aan de ruiming is de begraafplaats geïnspecteerd op waardevolle grafmonumenten. Deze inspectie was de aanleiding om criteria op te stellen voor de beoordeling van waardevolle grafmonumenten.

Kenmerkend is dat de graven op deze begraafplaats weinig afstand tot elkaar hebben. Dit is met name op het oudste deel van de begraafplaats goed zichtbaar. Ook zijn op deze begraafplaats vooral steles gebruikt. De meeste monumenten kennen een relatief eenvoudige symboliek.

Het oudste deel is benoemd als waardevol en blijft behouden. Dit betreft de graven M A 1 t/m M A 111

6.3 Muiderberg

Ook in Muiderberg bevindt 1 gemeentelijke begraafplaats. Dit is de oudste begraafplaats van Gooise Meren en stamt uit 1796. Oorspronkelijk was dit een particuliere begraafplaats met een lutherse achtergrond. Vanaf 1956 is de begraafplaats van de gemeente. Een gedeeltelijke aanwijzing tot gemeentelijk monument is in voorbereiding.

Op deze begraafplaats is één grafmonument aangewezen als Rijksmonument: het graf van de familie Groen van Waarder, gelegen aan de hoofdlaan op de begraafplaats. De hoofdlaan loopt vanaf het voorplein naar het oudste gedeelte van de begraafplaats. Dit deel is hoger gelegen dan het deel waar nu begraven wordt. Waarschijnlijk is het achterste gedeelte destijds opgehoogd om de aanleg van grafkelders mogelijk te maken. Op dit deel van de begraafplaats zijn de grafmonumenten bijna allemaal zerken die ook nagenoeg allemaal op het oosten zijn gericht. Dit deel oogt als een kerkvloer, kenmerkend voor begraafplaatsen die zijn ontstaan net nadat niet langer in de kerken begraven mocht worden. De meeste grafmonumenten zijn eenvoudig en bevatten alleen een naam, enkele grafmonumenten kennen meer symboliek en laten zien welke kwaliteiten steenhouwerijen destijds al hadden. Ook bevinden zich enkele ledikantgraven zich op de begraafplaats. De waardevolle grafmonumenten bevinden zich nagenoeg allemaal in het oudste gedeelte van de begraafplaats.

6.4 Naarden

In Naarden bevinden zich twee begraafplaatsen. De Oude begraafplaats Naarden die in zijn geheel is aangewezen als Rijksmonument en begraafplaats Nieuw Valkeveen. Deze begraafplaats is eind jaren dertig ontworpen door de tuinarchitect Dirk Tersteeg in de Nieuwe Architectonische Tuinstijl en is in 1944 in gebruik genomen.

6.4.1 Oude Begraafplaats

De Oude Begraafplaats van Naarden is in 1830 in gebruik genomen. De Oude Begraafplaats was indertijd bestemd voor alle hervormde en katholieke inwoners van Naarden en in de beginperiode voor de niet-katholieke inwoners van de gemeente Bussum. Ook de Joodse Gemeente kreeg een gedeelte in de noordwestelijke hoek van de Begraafplaats toegewezen.

Het ontwerp is eenvoudig van opzet en gebaseerd op een kerkvloer. Dit wordt geaccentueerd door twee lanen van lindes die samen een kruis vormen. De begraafplaats is sinds 2005 aangewezen als Rijksmonument. In de verschillende blokken van de begraafplaats is de tijdgeest van de uitgifteperiode van de graven goed af te lezen.

Voor deze begraafplaats is een beheervisie geschreven. Hierin is opgenomen welke waarde de begraafplaats heeft en hoe wij de begraafplaats voor de toekomst willen behouden. In het bijbehorende deelplan graven en opstellen is per blok beschreven welke waarde de grafmonumenten hebben, welke grafmonumenten behouden moeten blijven en mogelijk gerestaureerd kunnen worden en welke grafmonumenten eventueel kunnen vervallen. Voor deze begraafplaats geldt dat de beheervisie met het deelplan leidend zijn boven de criteria die in dit document zijn opgenomen.

6.4.2 Begraafplaats Nieuw Valkeveen

De begraafplaats is gelegen in een bosrijke omgeving en kent een parkachtig karakter. Kenmerkend voor de parkachtige sfeer zijn de grote aaneengesloten groenzones op de begraafplaats. Alle grafkamers zijn omgeven door taxushagen waardoor de graven niet vanaf de hoofdpaden zichtbaar zijn. Vanaf de beginperiode is gestuurd op het gebruik van de grafmonumenten. Zo staan alle steles bij elkaar en bevinden ook de zerken zich aangesloten in rijen. Deze manier van uitgifte van graven draagt bij aan de sfeer op de begraafplaats. De begraafplaats straalt veel rust uit.

Een inspectie naar waardevolle grafmonumenten heeft nog niet plaatsgevonden.

7 Aanbevelingen

In deze notitie zijn criteria voor het beoordelen van grafmonumenten opgenomen. Belangrijk is wel dat deze criteria een vervolg krijgen met name wat betreft de waardevolle gebieden en de delen van de begraafplaats die als gemeentelijk monument zijn aangewezen. Vanuit het oogpunt van behoud van de geschiedenis van de begraafplaats is het belangrijk dat deze gebieden aangewezen zijn en beschermd worden, echter dit heeft gevolgen voor de exploitatie van de begraafplaatsen. Deze gevolgen moeten verder in beeld gebracht worden. Daarna kan een standpunt worden ingenomen hoe omgegaan moet worden met de waardevolle gebieden.

8 Geciteerde werken

Bok, L. (2011). *Beschrijving en waardering gemeentelijke begraafplaats Bussum*. Amsterdam.

Bok, L. (2011). *Beschrijving en waardering Oude rooms-katholieke begraafplaats Bussum*. Amsterdam.

Bijlage 1 Waardevolle grafmonumenten

Hieronder is de lijst waardevolle grafmonumenten opgenomen. De lijst is echter dynamisch en kan op elk moment aangevuld worden met nieuwe graven die na een afstandsverklaring zijn beoordeeld.

Algemene Begraafplaats Bussum

De volgende graven zijn aangewezen als gemeentelijk monument:

AA0064
A0021
A0030
A0194
B0058
B0084
B0092
B0115
B0136
B0140
B0195
B0199
B0204
B0208/209
B0228/229/230
B0277
B0278/279
B0281
C0292
C0347
C0358
C0364
C0390/391
C0413
C0482
D0883
E0113
E0123
E0755
E0763
F0003
G0431

Oude Rooms-Katholieke Begraafplaats Bussum

De algemene graven in de vakken P en Q.

Daarnaast is de begraafplaats in z'n geheel aangewezen als gemeentelijk monument waarbij de volgende graven apart zijn benoemd als gemeentelijk monument:

B 0046 ORK
O 0001 ORK
O 0034 ORK
O 0055 ORK + O 0056 ORK
C 0019 ORK
L/V 0138 ORK
M 0015 ORK

O 0010 ORK

J86

Het graf van rector van Hulzen en de heer Hofstee (achter graf Hoo25 ORK)

Ongenummerd ORK het graf van Frederik van Eeden (in het middenpad)

Het herdenkingsmonument van de zustergraven

Nieuw Rooms-Katholieke begraafplaats Bussum

XX0001 NRK t/m XX0004 NRK

XX0006 NRK t/m XX0008 NRK

V0082 NRK t/m V0101 NRK

N0025 NRK t/m N0028 NRK

N0030 NRK t/m N0042NRK

Algemene Begraafplaats Muiden

M A 1 t/m M A 111

M C 18

M C¹ 3

M C¹ 20

Algemene Begraafplaats Muiderberg

MB B 25 t/m 473

MB I t/m XIV (keldergraven)

De volgende graven waren reeds in de verordening opgenomen

Kr III (Rijksmonument)

Kr. V

Kr. XI

Kr. XIV

Kr. XVII

MB A 64

MB B 28

MB B 32

MB B 43

MB B 63

MB B 113

MB B 182

MB B 207

MB B 290

MB B 301

MB B 384

MB B 399

MB B 415

MB B 426

Oude Begraafplaats Naarden

De waardevolle grafmonumenten zijn opgenomen in deelplan graven en opstellen, vastgesteld op 12 juli 2017.

Op 25 augustus 2005 is de gehele begraafplaats aangewezen als Rijksmonument waarbij de volgende monumenten al in een eerder stadium waren aangewezen als Rijksmonument:

O- I C 40

O- I E 37

O- I G 10

O- II 40

O- I L 12-23

O- II A 25-28

O- II A 29

O- II E 29

Begraafplaats Nieuw Valkeveen

Een inspectie naar waardevolle grafmonumenten heeft nog niet plaatsgevonden.

Bijlage 2 Oorlogsgraven

Op nagenoeg alle begraafplaatsen liggen oorlogsgraven, graven van oorlogsslachtoffers of graven van slachtoffers van de oorlog. Hieronder een overzicht van deze graven.

Algemene Begraafplaats Bussum

X 1675
V 1352
V 1323
S1462
S 1468
U1079

Oude Rooms-Katholieke Begraafplaats Bussum

O0005 ORK
I0032 ORK
U0116 ORK
H0037 ORK
R0021 ORK
O0023 ORK
Q0012 ORK
B0013 ORK

Nieuw Rooms-Katholieke begraafplaats Bussum

Geen oorlogsgraven

Algemene Begraafplaats Muiden

M A 27 – M A 31 (Militaire rijksgraven)
M C 1
M B 46
Houten kruis Crul
M A 2
Monument Schulp

Algemene Begraafplaats Muiderberg

Geen oorlogsgraven

Oude Begraafplaats Naarden

O - II A 36
O - III C33
O - III D81

Begraafplaats Nieuw Valkeveen

I C 64